

СИНТЕЗ БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ СПОЛУК

Рекомендовано д-р фармац. наук, проф. І.А. Мазуром

УДК 615.281.012.1:615.9:547.826.2

ВІРТУАЛЬНИЙ СКРИНІНГ ТА КОМП'ЮТЕРНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОТИТУБЕРКУЛЬЗНОЇ АКТИВНОСТІ ПОХІДНИХ ПІРИДИНКАРБОНОВИХ КИСЛОТ

© І.В. Драпак, Б.С. Зіменковський

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Резюме: на основі даних квантово-хімічних розрахунків, QSAR-аналізу та докінгу проведено віртуальний скринінг та комп'ютерне прогнозування протитуберкульзної активності похідних піридинкарбонових кислот. У результаті було відібрано 8 сполук з найвищою прогнозованою протитуберкульзною активністю.

Ключові слова: похідні піридинкарбонових кислот, QSAR, віртуальний скринінг, протитуберкульзна активність.

Вступ. Створення нових лікарських препаратів є дуже об'ємним, вартісним та довгим процесом. За даними досліджень *Lehrman Brothers Pharmaceutical Research*, співвідношення між синтезованими сполуками і сполуками, що стають лікарськими засобами, становить 10000:1. Час від початку синтезу до впровадження на ринок займає 10-15 років, при цьому витрати на один лікарський засіб складають близько мільярда доларів. Останнім часом створення нових лікарських препаратів тісно пов'язують з віртуальним скринінгом, що допомагає заощадити не лише час та кошти, а і вибрати з великого обсягу віртуальних бібліотек найбільш перспективні сполуки. Віртуальний скринінг неможливий без QSAR (quantitative structure – activity relationships) досліджень, що характеризують кількісний взаємозв'язок між структурою та активністю досліджуваних сполук [4].

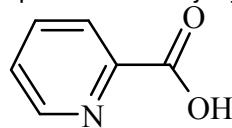
Актуальність пошуку протитуберкульзних засобів обумовлена різким зростанням туберкульозу та появою резистентних мікобактерій до відомих протитуберкульзних засобів [6,16]. Одними з найефективніших лікарських засобів в терапії туберкульозу є похідні γ – піридинкарбонової (ізонікотинової) кислоти [5]. Тому актуальним є пошук нових засобів цієї групи, які б мали високу протитуберкульзну активність при нижчій токсичності та відсутності інших побічних ефектів. Також перспективним є пошук протитуберкульзних агентів похідних α – піридинкарбонової (піколінової) кислоти, оскільки встановлений зовсім інший механізм їх протитуберкульзної дії, виявлено ефективність при мультирезистентному туберкульозі, туберкульозі,

викликаному *Mycobacterium avium complex*, який не піддається лікуванню відомими протитуберкульзними засобами, та туберкульозі поєднаному з імунодефіцитом [13]. Встановлена також протитуберкульзна активність похідних β – піридинкарбонової (нікотинової) кислоти [9].

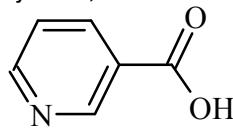
Мета роботи – на основі даних квантово-хімічних розрахунків, QSAR-аналізу та докінгу провести віртуальний скринінг та комп'ютерне прогнозування протитуберкульзної активності гіпотетичних структур похідних піридинкарбонових кислот.

Методи дослідження. Молекулярне моделювання досліджуваних сполук проводилось методами молекулярної механіки (MM+) та напівempіричними квантово-хімічними методами AM1, з використанням програмного пакету HyperChem 7.5 [10]. Молекулярні дескриптори досліджуваних сполук були одержані з використанням програм HyperChem та Dragon [10,14]. Докінгові дослідження здійснювали за допомогою програмного пакету "Quantum 3.3.0.Demo" [12]. Побудова математичних QSAR-моделей проводилась за методикою GA-MLRA з використанням програми BuildQSAR, що дозволяє вибирати одно- або багатопараметричну модель з максимальним значенням коефіцієнта кореляції (r), мінімальною величиною стандартного відхилення (s) та суми квадратів похибки прогнозування (SPRESS) методом крос-валідації. Адекватність моделей оцінювали на основі критерію Фішера (F) [8].

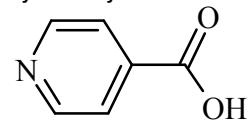
Об'єктами дослідження в даній роботі були похідні α -, β -, γ - піридинкарбонових кислот, які виявляють протитуберкульзну активність.

Піколінова кислота

Нікотинова кислота

Ізонікотинова кислота

Досліджувалися гідразиди піколінової, нікотинової та ізонікотинової кислот, а також гідразони, заміщені гідразиди, аміди, гідроксиаміди, тіоаміди [9]. Як показник протитуберкульозної активності використана величина pC_{MIK} , де C_{MIK} – значення мінімальної молярної інгібуючої концентрації речовин.

Результати й обговорення. Після оптимізації структур проведено розрахунок молекулярних дескрипторів похідних піридинкарбонових кислот. Було визначено електронні, електростатичні, геометричні, стеричні, топологічні, конституційні та енергетичні параметри [3]. Зокрема було розраховано величини зарядів на окремих атомах досліджуваних сполук: ізонікотиноїлгідразидної групи – Оксигену (Ch_O), Нітрогену піридинового циклу (Ch_N), атомів Нітрогену гідразидної групи (Ch_{N_1}, Ch_{N_2}), сума атомних вандервальсових об'ємів (Sv), сума атомних електронегативностей (Se), сума атомних поляризованистей (Sp), число зв'язків (nBT), ароматичне співвідношення (ARR), кількість поворотних зв'язків в молекулі (RB_N), топологічна відстань між атомами азоту та азоту і кисню ($T(N..N)$, $T(N..O)$), ліпофільність ($logP$), загальна енергія молекули (TE), енергія зв'язків (E3), електронна енергія (EE), енергія ізольюваних атомів (EIA), енергія між'ядерних взаємодій (EMB), енергія деформації (ED), енергія гідратації (EG), енергії вищої зайнятої та нижчої вакантної молекулярних орбіталей (B3MO, HBMO).

На основі розрахованих дескрипторів та параметру активності проведено QSAR-аналіз [1, 2]. При аналізі однопараметричних QSAR-моделей в ряду похідних піридинкарбонових кислот найбільша величина коефіцієнта кореляції спостерігається при використанні таких квантовохімічних дескрипторів, як заряди на атомі Нітрогену піридинового циклу (Ch_N) і Оксигену карбокси-групи молекул (Ch_O). Залежність протитуберкульозної активності гідразонів ізонікотинової кислоти від величини цих параметрів описується рівняннями:

$$pC_{MIK} = -21,35Ch_O - 3,063 \quad (1) \\ (r=0,586; s=0,750; F=10,453; Q^2=0,209; SPRESS=0,824)$$

$$pC_{MIK} = +153,1Ch_N + 22,02 \quad (2) \\ (r=0,521; s=0,791; F=7,439; Q^2=0,117; SPRESS=0,870)$$

При використанні двопараметричних залежностей, які базуються на величинах ефективних зарядів на атомах Нітрогену піридинового циклу (Ch_N) і Оксигену ізонікотинового фрагмента молекули (Ch_O), а також відстанях між цими атомами і атомами Нітрогену гідразидної групи ($Dist_O-N_2$, $Dist_N-N_2$), величина коефіцієнта ко-

реляції лежить в межах 0,72–0,86. Залежність активності досліджуваних сполук від величини зарядів та міжатомної відстані описується рівняннями:

$$pC_{MIK} = -25,41Ch_O + 188,66 Ch_N + 18,14 \quad (3) \\ (r=0,862; s=0,482; F=27,41; Q^2=0,639; SPRESS=0,571);$$

$$pC_{MIK} = -30,90Ch_O + 1,85 Dist_O-N_2 - 0,59 \quad (4) \\ (r=0,788; s=0,585; F=15,51; Q^2=0,474; SPRESS=0,689);$$

$$pC_{MIK} = -25,63Ch_O + 0,77 Dist_N-N_2 - 9,20 \quad (5) \\ (r=0,726; s=0,654; F=10,57; Q^2=0,346; SPRESS=0,768);$$

$$pC_{MIK} = -25,69Ch_O - 3,117HBMO - 6,422 \quad (6) \\ (r=0,744; s=0,635; F=11,750; Q^2=0,364; SPRESS=0,758)$$

При переході до трипараметричних моделей значення коефіцієнта кореляції збільшується до 0,899, з одночасним зменшенням стандартної похиби моделі. Найкращі QSAR-моделі описуються наступними рівняннями регресії:

$$pC_{MIK} = -25,59Ch_O + 183,2Ch_N - 0,00001TE + 16,46 \quad (7) \\ (r=0,899; s=0,428; F=25,178; Q^2=0,694; SPRESS=0,540)$$

$$pC_{MIK} = -27,06Ch_O + 179,1Ch_N - 4,378Dist_N-N_1 + 39,05 \quad (8) \\ (r=0,889; s=0,446; F=22,706; Q^2=0,711; SPRESS=0,524)$$

$$pC_{MIK} = -25,67Ch_O + 183,9 Ch_N - 0,272 B3MO + 20,05 \quad (9) \\ (r=0,876; s=0,471; F=19,808; Q^2=0,649; SPRESS=0,578)$$

$$pC_{MIK} = -8,878Ch_O + 0,6712Dist_O-N_2 - 0,4554B3MO + 3,027 \quad (10) \\ (r=0,815; s=0,177; F=13,166; Q^2=0,330; SPRESS=0,353)$$

Крім того, на протитуберкульозну активність впливають величини енергії вищої зайнятої та нижчої вакантної молекулярних орбіталей, що свідчить про вплив окисно-відновних властивостей похідних ізонікотинової кислоти на їх біологічну активність.

$$pC_{MIK} = -3,60\log P - 3,91B3MO - 0,00013TE - 37,91 \quad (11) \\ (r=0,907; s=0,747; F=7,766; Q^2=0,657; SPRESS=1,040)$$

$$pC_{MIK} = -3,14 \log P - 6,20 HBMO - 19,20 Ch_O - 3,63 \quad (12) \\ (r=0,865; s=0,893; F=4,933; Q^2=0,389; SPRESS=1,389)$$

На величину протитуберкульозної активності значною мірою впливають також об'єм молекул, їх поляризованість та енергія гідратації. За-

лежність активності від цих параметрів описується такими рівняннями:

$$\text{pC}_{\text{M}\text{IK}} = -29.34 \text{ Ch}_\text{O} - 1.71 \text{ Dist}_\text{O-N}_2 + 0.001 \text{ V-1.34} \quad (13)$$

($r=0,808$; $s=0,576$; $F=11,24$; $Q^2=0,428$; SPRESS=0,738)

$$\text{pC}_{\text{M}\text{IK}} = -24,42 \text{ Ch}_\text{O} + 179,62 \text{ Ch}_\text{N} + 0,02 \text{ P} + 16,71 \quad (14)$$

($r=0,876$; $s=0,470$; $F=19,83$; $Q^2=0,618$; SPRESS=0,603)

$$\text{pC}_{\text{M}\text{IK}} = -27,15 \text{ Ch}_\text{O} + 195,83 \text{ Ch}_\text{N} 0,02 \text{ EH} + 18,29 \quad (15)$$

($r=0,871$; $s=0,479$; $F=18,92$; $Q^2=0,623$; SPRESS=0,600)

З метою пошуку залежності протитуберульозної активності похідних ізоніазиду від їх структури проведено докінг до потенційної біомішені –

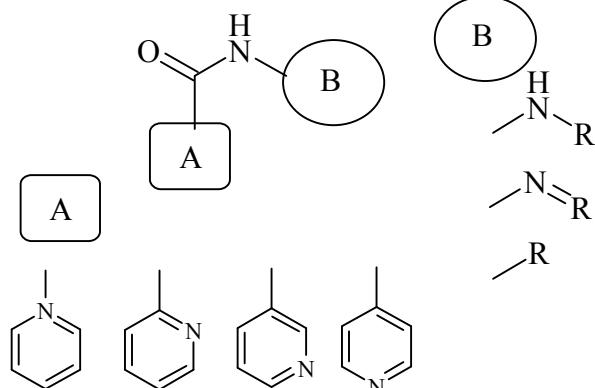

Рис. 1. Матриця для віртуального скринінгу похідних піридинкарбонових кислот.

Молекулярне моделювання проводилося за допомогою програми Hyper Chem як замісники R використовувалися алкільні, циклоалкільні, арильні, метиліденові субституенти. Перевагу надавали сполукам з подвійним зв'язком біля гідразидного угрупування через можливе обмеження конформаційної варіабельності та збільшення ймовірності знаходження речовин у біологічно активній конформації. Наявність циклоалкільних замісників та аміно-групи, які проявляють слабкий позитивний індуктивний ефект, призводить до збільшення часткового заряду на атомі кисню карбоксильної групи, враховуючи спряженість системи гідразонового угрупування.

Таблиця 1. Структура гіпотетичних похідних піридинкарбонових кислот з найбільшою прогнозованою протитуберкульозною активністю

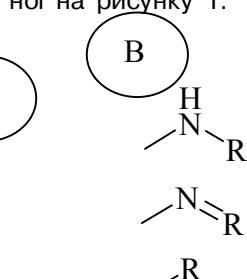
Код сполуки	Структура	Назва ISIS
D-1	<chem>O=C(Nc1ccncc1)Cc2ccc(N)cc2</chem>	4-аміно-бензиліденгідразид ізонікотинової кислоти

ензиму мітохондріальної цитохром С пероксидази [7,15], код 2ANZ [11] та QSAR дослідження. Найдостовірніша QSAR-модель отримана при використанні скорингової функції IC₅₀ (мінімальна молярна концентрація речовини, при якій зв'язується половина її кількості), застосовувалась величина pIC₅₀.

$$\text{pC}_{\text{M}\text{IK}} = -0,3511 \text{ pIC}_{50} + 7,319 \quad (16)$$

($r=0,829$; $s=0,176$; $F=48,462$; $Q^2=0,079$; SPRESS=0,327)

На основі результатів квантово-хімічних розрахунків, QSAR-аналізу та докінгу був проведений віртуальний скринінг гіпотетичних похідних піридинкарбонових кислот. Попередньо для віртуального скринінгу було згенеровано віртуальну базу сполук на основі матриці, зображеній на рисунку 1.

Для сполук з віртуальної бази було розраховано молекулярні дескриптори та докінгові функції. На основі рівнянь залежності активності від параметрів електронно-просторової будови та скорингових функцій проведено прогнозування параметра протитуберкульозної активності pC_{MIK} віртуальних сполук. Для прогнозування протитуберкульозної активності гіпотетичних сполук були використані QSAR-моделі 7, 8, 9, 10, 11, 16, що характеризуються найкращими прогнозуючими здатностями. У результаті віртуального скринінгу було відібрано 8 гіпотетичних сполук (D-1, D-2, ..., D-8) з найвищою прогнозованою протитуберкульозною активністю (табл. 1).

Продовження табл. 1

Код сполуки	Структура	Назва ISIS
D-2		Бензгідриліден-гідразид ізонікотинової кислоти
D-3		Циклогексиліден-гідразид ізонікотинової кислоти
D-4		4-метил-циклогексиліден-гідразид ізонікотинової кислоти
D-5		Циклопентиліден-гідразид ізонікотинової кислоти
D-6		Гідразид піридин-2-карбонової кислоти
D-7		Циклогексиліден-гідразид піридин-2-карбонової кислоти
D-8		Циклопентиліден-гідразид піридин-2-карбонової кислоти

Віртуальні сполуки з найбільшою прогнозованою активністю D-1- D-8 – це похідні γ - та α -піридинкарбонової кислоти. Прогнозована протитуберкульозна активність віртуальних похідних β -піридинкарбонової кислоти набагато менша,

тому ці сполуки для подальшого синтезу та фармакринінгу не були відіbrane. Розраховані значення дескрипторів та величини pIC_{50} гіпотетичних структур-лідерів похідних піридинкарбонових кислот наведені в таблиці 2.

Таблиця 2. Докінгові функції та молекулярні дескриптори нових похідних піридинкарбонових кислот

сполука	pIC_{50}	z O	z N	Dist_O-N2	Dist_N-N1	logP	TE	B3MO
D-1	2,394	-0,305	-0,118	2,784	5,173	2,26	-68621	-8,10
D-2	1,996	-0,355	-0,113	3,475	5,362	4,00	-82464	-8,81
D-3	1,924	-0,337	-0,122	2,916	5,096	2,85	-61883	-9,45
D-4	2,213	-0,338	-0,122	2,909	5,104	3,18	-65474	-9,42
D-5	1,996	-0,357	-0,117	3,486	5,295	2,45	-58288	-9,46
D-6	1,243	-0,367	-0,129	2,809	2,904	0,42	-41617	-10,18
D-7	0,277	-0,319	-0,098	2,929	3,365	2,78	-61882	-9,31
D-8	1,488	-0,361	-0,124	2,935	2,902	2,39	-58290	-9,20

Результати розрахунку величин pC_{MIC} для віртуальних структур D-1– D-8 з використанням відібраних моделей наведено у таблиці 3.

Таблиця 3. Прогнозування протитуберкульозної активності за відібраними моделями

Речовина	Прогнозоване значення pC_{MIC} /номер використаної моделі					
	7	8	9	10	11	16
D-1	3,340	3,532	3,966	5,876	-5,454	6,479
D-2	5,674	4,953	5,976	6,219	-7,142	6,618
D-3	3,359	4,019	3,684	6,295	-3,175	6,644
D-4	3,421	4,011	3,718	6,268	-4,014	6,542
D-5	4,751	4,584	5,115	6,505	-2,163	6,618
D-6	2,642	13,17	2,968	6,289	5,792	6,883
D-7	7,294	15,407	7,675	6,400	-3,471	7,222
D-8	3,571	13,915	4,001	5,981	-2,964	6,797

моделях як дескриптори використані параметри, які впливають на афінітет ліганду до мішення та здатність молекули брати участь в окисновіднових процесах, що повністю узгоджується з існуючими на сьогодні теоріями, щодо можливого механізму протитуберкульозної активності похідних ізонікотинової кислоти.

Висновки. 1. Методами квантової хімії за допомогою сучасних комп'ютерних програм проведено квантово-хімічне моделювання електронно-просторової будови молекул похідних піридинкарбонових кислот та розраховано молекулярні дескриптори. Проведено QSAR та докінг. Ряд рівнянь залежності протитуберкульозної активності від докінгових функцій та моле-

кулярних дескрипторів був використаний для попереднього прогнозування активності структурно подібних сполук.

2. На основі результатів квантово-хімічних розрахунків, QSAR-аналізу та докінгу був проведений віртуальний скринінг гіпотетичних структур похідних піридинкарбонових кислот.

3. Модифікація структури з метою пошуку більш активних молекул та прогнозування протитуберкульозної активності нових похідних піридинкарбонових кислот дозволило виділити 8 гіпотетичних сполук-лідерів з найвищою прогнозованою протитуберкульозною активністю для цілеспрямованого синтезу та подальшого дослідження їх протитуберкульозної активності *in vitro*.

Література

1. Драпак І.В. Вплив електронно-просторової будови похідних піридинкарбонових кислот на їх протитуберкульозну активність // Актуальні питання фармацевтичної та медичної науки та практики: Зб. наук. ст. – Вип. XV, т.1. – Запоріжжя, 2006. – Т. 2 – С. 225-226.
2. Драпак І.В., Зіменковський Б.С. QSAR-аналіз похідних піридинкарбонових кислот як протитуберкульозних агентів з використанням методів квантової хімії // Журнал органічної та фармацевтичної хімії. – 2006. – Т. 4, вип. 3 (15). – С. 69-72.
3. Драпак І.В., Зіменковський Б.С., Огурцов В.В. Квантово-хімічний аналіз будови протитуберкульозних засобів – похідних ізоніазиду // Фармацевтичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 45-50.
4. Кубини Г. В поисках новых соединений-лидеров для создания лекарств // Росс. хим. журн. – 2006. – № 2. – С. 5-7.
5. Машковский М.Д. Лекарственные средства: в 2-х т. – М.: Новая Волна, 2001. – Т. 1. – 540 с.; Т. 2. – 608 с.
6. Фещенко Ю.І. Актуальні проблеми туберкульозу в Україні // Проблеми мед. науки та освіти. – 2002. –
- № 4. – С. 14-16.
7. Brenk R., Vetter S.W., Boyce S.E. et al. Probing molecular docking in a charged model binding site // J. Mol. Biol. – 2006. – Vol. 357. – P. 1449-1470.
8. De Oliveira D.B., Gaudio A.C. BuildQSAR: A New Computer Program for QSAR Analysis // Quantitative Structure-Activity Relationships. – 2000. – Vol. 19. – № 6. – P. 599-601.
9. Gilles Klopman. Computer-aided study of relationship between structure and antituberculosis activity of isoniazid derivatives // Chemical Physics. – 1996. – Vol. 204. – P. 181-193.
10. HyperCube, Inc.: <http://www.hyper.com> Hyperchem software. Hypercube, Inc, 1115 NW 4th Street, Gainesville, FL 32601 USA. <http://www.hyper.com>
11. Protein Data Bank: <http://www.rcsb.org>
12. "Quantum 3.3.0.Demo" <http://www.eyesopen.com/>
13. Toshiaki Shimizu, Haruaki Tomioka Activity of picolinic acid in combination drug quinacrine against *Mycobacterium avium* complex // Antimicrob. Agents and Chemotherapy. – 2006. –Vol. 50, № 9. – P. 3186-3188.

14. Virtual Computational Chemistry Lab: <http://www.vcclab.org>
15. Ying Zhang. Tuberculosis Drug Targets // Current Drug Targets. – 2002. – Vol. 3. – P. 131-154.

Yves L. Janin. Antituberculosis drugs: Ten years of research // Bioorganic & Medicinal Chemistry. – 2007. – Vol. 15. – P. 2479-2513.

ВІРТУАЛЬНИЙ СКРИНІНГ І КОМПЬЮТЕРНОЕ ПРОГНОЗИРОВАННЯ ПРОТИВОТУБЕРКУЛЕЗНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОІЗВОДНИХ ПІРИДИНКАРБОНОВЫХ КІСЛОТ

І. В. Драпак, Б. С. Зименковський

Львівський національний медичинський університет імені Данила Галицького

Резюме: на основі результатів квантово-хіміческих розрахунків, QSAR-аналіза та докінга було проведено віртуальний скринінг та комп’ютерне прогнозування протиотуберкульозної активності производних піридінкарбонових кислот. В результаті було обрано 8 гіпотетических соєднень з найвищою прогнозованою протиотуберкульозною активністю.

Ключові слова: производные піридінкарбонових кислот, QSAR, віртуальний скринінг, противотуберкулезная активность.

VIRTUAL SCREENING AND COMPUTER PREDICTION OF ANTITUBERCULOSIS ACTIVITY OF PYRIDINECARBOXYLIC ACIDS DERIVATIVES

I. V. Drapak, B. S. Zimenkovsky

Lviv National Medical University by Danylo Halytsky

Summary: the virtual screening and computer prediction of pyridinecarboxylic acids antituberculosis activity have been carried out on the basis of quantum-chemical calculations, data of docking and QSAR analysis. The group of 8 hypothetical compounds with the highest antituberculosis activity was selected as a result of virtual screening.

Key words: derivatives of pyridinecarboxylic acids, QSAR, virtual screening, antituberculosis activity.

Рекомендована д-м фармац. наук, проф. Р.Б. Лесиком

УДК 615.074:547.583.5:543.432

СИНТЕЗ, ВЛАСТИВОСТІ ТА ФАРМАКОЛОГІЧНА АКТИВНІСТЬ N-(R-БЕНЗОЇЛ)- 3,5-ДІБРОМАНТРАНІЛАТИВ ЗАМІЩЕНИХ 8-ОКСИХІНОЛІНІЮ ТА 5-НІТРО-9- АМІНОАКРИДИНЮ

© Д.О. Мамедова, С.Г. Ісаєв

Національний фармацевтичний університет, Харків

Серед багатьох досліджень із пошуку лікарських засобів значне місце займають роботи, присвячені синтезу та вивченю фармакологічної активності похідних хіноліну та акридину. У

світовій медичній практиці вже давно і успішно використовуються лікарські засоби, структурною основою яких є хінолінова або акридинова система. Проте в деяких випадках їх використан-